

רשומות

הצעות חוק

ה מ מ ש ל ה

10 במרץ 2025

1851

י' באדר התשפ"ה

עמוד

חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון מס' 6) (סמכות כריכת מזונות ילדים).

התשפ"ה-2025 676

הצעת חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון מס' 6) (סמכות כריכת מזונות ילדים), התשפ"ה-2025

1. תיקון סעיף 3 בחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953¹ (להלן – החוק העיקרי), בסעיף 3, במקום "מזונות לאשה וילדי הزوج" יבוא "מזונות לאישה, מזונות לילדי הוגג והשבה של הוצאות מזונות לילדי הוגג שהוציא אחד ההורים, להורה השני; בסעיף זה,

ד ב ר י ה ס ב ר

או שאולצה על ידו, לוותר על שיעור מזונות הילדים הראוי בשל סחטנות גט. לכן ראה בית המשפט העליון את התביעה למזונות הילדים שהוגשה לבית המשפט המחוזי (דאז), כתביעה עצמאית של הילדים, אשר לא היו קשורים לתביעה להשבת הוצאות המזונות בעבורם בבית הדין הרבני. אכן, באותה תקופה רווחה הדעה כי גובה תשלום מזונות ילדים שנפסקו לחובת אב שאינו מחזיק בילדים יהיה נמוך יותר בבתי הדין הרבניים מבפסיקה המקובלת בבתי המשפט, ולפעמים הוא היה מושפע מדרישת הבעל להפחתת המזונות כתנאי מקדים למתן גט. יצוין כי מצב הדברים החלקי דאז כפי שתואר, אינו מצוי כלל היום.

בהלכת שרגאי קבע השופט זוסמן שאין פער בין פסיקתו ובין פסקי הדין בע"א 457/68 רקבה ובת-שבע שטיינברג, קטינות נ' שמעון שטיינברג, כג(1) 81 (1969) ובה"מ 322/64 משה לוי נ' זיויה לוי, יח(4) 577 (1964), אשר באלה פסק בית המשפט העליון כי אישה יכולה לייצג את ילדיה בתביעה למזונותיה כאפוטרופוס שלהם, ואם עשתה כך, בין בתביעת הגירושין המקורית שלה או של בעלה ובין במהלך הדיון בתביעת הגירושין, כי אז יש לראות את תביעת המזונות של הילדים ככרוכה בתביעת הגירושין. השופט זוסמן הסביר כי השאלה היא עובדתית – אם אומנם הילד הוא צד או היה צד להליכים בבית הדין הרבני, שבמקרה זה חסומה לו הדרך לתביעת מזונות בבית המשפט המחוזי.

גם לאחר הלכת שרגאי ופרשנותה המצמצמת, נקטו בתי המשפט פרשנות שלפיה במסגרת 'השבת מזונות ילדים' בין ההורים וכריכת מזונות הילדים לתביעת הגירושין, בית הדין הרבני מוסמך לדון במזונות ילדים באופן מלא: "מאפשר סעיף 3 הנ"ל גם כריכת עניין המזונות של ילדי בני-הזוג המתדיינים בתביעת גירושין" (ע"א 118/80 לאה גבעולי נ' ירמיהו גבעולי (1980); ע"א 404/70 אליהו עברון נ' חיים עברון, פ"ד כה(1) 373 (1971)), וכי "תביעה למזונותיו של ילד יכול ותהיה משולבת בתביעת גירושין שבין ההורים" (בע"א 109/75 אמיר אברהם נ' אהרן אברהם, פ"מ כט(2) 690 (1975)).

בבג"ץ 6929/10 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול (2013), בהרכב מורחב של שבעה שופטים, בהחלטה המשנה לנשיא בית המשפט העליון דאז, השופט נאור כי: "אף

כללי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953 (להלן – החוק), קובע: "הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האשה ואם על ידי האיש, יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה וילדי הוגג". גם בית המשפט העליון קבע בפסיקותיו כי בסעיף זה "נאמר במפורש כי שיפוט ייחודי זה משתרע על כל 'ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה וילדי הוגג'" (בג"ץ 170/56 דן רחמני נ' יפה רחמני ובית הדין הרבני האזורי, תל אביב-יפו, פ"ד יא 247 (1957)). השופט זילברג קבע: "מזונות הילדים אפילו אם הם נדרשים על-ידי הילדים גופם, ולא ההורים המתגרשים, נחשבים לענין הכרוך בתביעת הגירושין" (ביד"מ 1/60 אפרים וינטר נ' אלה מסייה באר, פ"ד טו 1457 (1961)).

בית המשפט הסביר כי הסיבה למתן סמכות רחבה זו בחוק לבית הדין הרבני במסגרת הליך הגירושין, היא "כדי שבני-הזוג יוכלו להסדיר בבת-אחת את כל עניניהם [...] ולא יצטרכו לפנות, לפני מתן הגט או לאחריו, לערכאות אחרות" (ביד"מ 1/60 וינטר דלעיל; ע"א 8/59 דוד גולדמן נ' צפורה גולדמן, פ"ד יג 1085 (1959); ע"א 501/64 אברהם וינשטוק נ' מרים וזהבה וינשטוק, פ"ד יט, 533 (1965), ועוד).

ואולם, חרף לשון החוק וכוונת המחוקק, כבר ע"ע 120/69 רות שרגאי ואח' נ' יהודה שרגאי, פ"ד כג(2), 171 (ט' בחשוון התשל" 21 באוקטובר 1969) (להלן – הלכת שרגאי), פירש השופט זוסמן את סמכות בית הדין בדרך מצמצמת, וקבע כי בנסיבות העניין שלפניו, התביעה שנכרכה בגירושין שהוגשה לבית הדין הרבני לא הייתה תביעה למזונות הילדים, אלא תביעה להשבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים. במסגרת זו, "ההורה, המוציא (או עומד להוציא) יציאות למזונות הילד, יכול לתבוע השבתם ממי שחייב לזון את הילד". פרשנות זו נועדה למנוע את קיפוח האישה במקרים שהיה חשש שהיא תאולץ על ידי בעלה,

¹ ס"ח התשי"ג, עמ' 165; התשפ"ב, עמ' 464.

"מזונות לילדי הזוג" – כלל ענייני צורכיהם הכלכליים של ילדי הזוג, ובכלל זה הוצאות למדורם, לחינוכם ולרפואתם, בעבר ועד הגיעם לגיל שבו ההורים אינם מחויבים במזונותיהם לפי כל דין לרבות הלכה פסוקה".

דברי הסבר

כשנתיים לאחר מכן, ביום ד' בחשוון התשפ"ב (10 באוקטובר 2021) הוציא בית הדין הרבני הגדול פסק דין מפורט בתיק 1250217/3, ובו הסביר, תוך הבאת אסמכתאות רבות מהחוק ומהפסיקה, כי חוות דעתו של השופט מוזו הייתה דעת יחיד ואמרת אגב, וכן כי היא ניתנה במסגרת הליך בע"מ ולא בג"ץ. על כן, בהחריז בית הדין הרבני, כי בע"מ 7628/17 לא שינה את ההלכה והוא אינו מחייב את בתי הדין הרבניים להפסיק ולדון בכריכת מזונות ילדים במסגרת 'השבת מזונות בין ההורים'.

כנגד פסק דין זה ופסקי דין נוספים של בתי הדין הרבניים שהסתמכו על פסק דינו של בית הדין הרבני הגדול, הוגשו כמה עתירות לבג"ץ. בעקבות כך הוציא בג"ץ ביום ח' באדר התשפ"ג (1 במרץ 2023), לאחר דיון שערך 'צו על תנאי' (במסגרת בג"ץ 5988/21, בג"ץ 7880/21, בג"ץ 8228/21 ובג"ץ 5652/22) "המורה למשיבים להתייצב וליתן טעם, מדוע לא יבוטלו החלטות בתי הדין הרבניים מושא העתירות, לנוכח הטענות בדבר היעדר סמכות של בתי הדין הרבניים לדון בתביעה למזונות ילדים (להבדיל מ'תביעה להשבת יציאות") שנכרכה בתביעת גירושין".

לאחרונה, ביום כ"א בשבט התשפ"ה (19 בפברואר 2025), נתן בג"ץ את פסק דינו בעתירות אלה (בג"ץ 5988/21 פלוני נ' פלונית (להלן – בע"מ 7628/17)) וקבע בדעת הרוב, בהתאם לפרשנותו המצמצמת של השופט מוזו, כי בית הדין הרבני אינו מוסמך לדון בתביעה לכריכת מזונות ילדים אלא רק במסגרת הצרה של השבת "הוצאות ידועות שהוא [ההורה] עומד להוציא בזמן הקרוב שאינן דורשות דיון והכרעה בסוגיה המהותית של החיוב במזונות", והוסיף כי בית הדין הרבני אף אינו מוסמך לפסוק מזונות זמניים. לא זו בלבד, אלא שעל פי דעת הרוב, "ככלל, תנאי לתביעת השבה הוא קיומו של פסק דין לחיוב במזונות שניתן בבית המשפט לענייני משפחה" (פסקה 21 לחוות דעתה של השופטת יעל וילנר). כל אלה, כאמור, על אף לשונו הברורה של המחוקק: "יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה וילידי הזוג". יצוין, כי בארבע העתירות הנ"ל העותרים הם גברים שטענו כי על פי הלכת שרגאי ובשם טובת הקטין יש לאפשר להם לדון במזונות הילדים בבית המשפט, אף שבקשתם למעשה היא לאפשר להם להקטין את גובה תשלום מזונות הקטינים שיחויבו בהם לפי הערכתם בבית הדין הרבני.

עם זאת השופטת וילנר כותבת בחוות דעתה בפסק הדין הנ"ל, ואליה הצטרפה השופטת רות רונן, כי היא אינה מביעה עמדה בנוגע לדין הרצוי ביחס לסמכות בית הדין הרבני לדון במזונות ילדים בדרך של כריכה, אלא מתייחסת "אך לדין המצוי, קרי: משמעות הלכת שרגאי". על פי האמור

לבית הדין הרבני נתונה סמכות לדון במזונות ילדים... במקרים בהם עניין המזונות נכרך כדין בתביעת גירושין... סמכותו של בית הדין לדון במזונות הילדים היא כאמור סמכות ייחודית-מקורית, המוציאה את סמכותם של בתי המשפט לענייני משפחה". זאת, בלא שהדבר יסתור את הלכת שרגאי, שלפיה הכריכה היא במסגרת "תביעת אחד מהוריהם להשבת הוצאות שהוציא בגין מזונות הילדים" (ר' פסקאות 13, 18 ו-24). כך חזרה וכתבה השופטת נאור בבג"ץ 8533/13 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול (2014), שאף הוא היה בהרכב מורחב (בפסקה 29 לחוות דעתה). שוב חזר בית המשפט העליון בבג"ץ 5933/14 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול (2014) וקבע כי "כבר נפסק כי מזונות קטינים הוא עניין הניתן לכריכה", בלא שהדבר יפגע ב"מעמדה העצמאי של תביעת הקטין" שבהלכת שרגאי. קביעה זו חזרה ואושררה בדנג"ץ 6454/14 פלונית נ' פלוני (2014), שבה בהחריז הנשיא דאז א' גרוניס, כי "בפסק הדין לא נקבעה הלכה חדשה... [ו]כפי שנפסק, ניתן לכוון בתביעת גירושין את סוגיית מזונות הילדים".

כך נהגו במשך שנים הציבור הרחב ובתי הדין הרבניים. כך עלה גם במחקר שערכה הנהלת בתי הדין הרבניים ושהוצג על ידי הייעוץ המשפטי לשיפוט הרבני לפני בית המשפט העליון במסגרת ההליכים בע"מ 7628/17 פלוני נ' פלונית (להלן – בע"מ 7628/17)) ובעתירות נוספות בעניין כריכת מזונות ילדים. בבע"מ 7628/17 האמור עלה, כי משנת 2010 (עת נכנסה מערכת המחשוב לחיקי בתי הדין הרבניים) עד לשנה שקדמה לדיון בבית המשפט העליון באותו תיק, הוגשו ונדונו בבתי הדין הרבניים אלפים רבים של תביעות כרוכות שהוגשו בעניין מזונות ילדים, ואיש לא טען כי קיימת הגבלה על סמכות כריכת עניין מזונות ילדים בתביעת גירושין. עוד התברר כי התפככה המגמה, ונשים הן הכורכות תביעה למזונות ילדים בתביעת גירושין בבית הדין הרבני, במקרים רבים יותר מגברים.

ואולם, בפסק הדין בע"מ 7628/17 האמור, בשנת 2019, הציע השופט מוזו בשולי חוות דעתו, באמרת אגב תחת הכותרת "עוללות", פרשנות חדשה אשר לא הוזכרה קודם בפסיקות בתי המשפט. פרשנות זו מצמצמת עוד יותר מהלכת שרגאי את הסמכות שהוקנתה לבית הדין הרבני על ידי המחוקק אל המינימום. לדברי השופט מוזו, התביעה הנדונה במסגרת כריכת השבת הוצאות מזונות הילדים בבית הדין "היא [רק] להוצאות שההורה התובע כבר הוציא עבור מזונות הילדים, או הוצאות ידועות שהוא עומד להוציא בזמן הקרוב, כגון הוצאות קונקרטיביות שהוא כבר התחייב או חויב להוציאם נכון לאותה עת". בכך נוצר חשש כי סעיף 3 לחוק יהפוך למעשה ל"אות מתה".

2. הוראות סעיף 3 לחוק העיקרי, כנוסחו בסעיף 1 לחוק זה, יחולו גם על תביעה למוזנות ילדים שנכרכה לתביעת גירושין, אשר הייתה תלויה ועומדת ביום תחילתו של חוק זה.

דברי הסבר

אחד ההורים, להורה השני. מוצע להגדיר במפורש כי "מוזנות ילדי הזוג", ככוללים את "כלל ענייני צורכיהם הכלכליים של הילדים, ובכלל זה, הוצאות למדורם, לחינוכם ולרפואתם, בעבר ועד הגיעם לגיל שבו ההורים אינם מחויבים במוזנותיהם לפי כל דין לרבות הלכה פסוקה".

סעיף 2 מוצע לקבוע במפורש כי הוראות סעיף 3, כפי שהובחרו בחוק זה, יחולו גם על תביעה למוזנות ילדים שנכרכה לתביעת גירושין, אשר הייתה תלויה ועומדת ביום תחילתו של חוק זה.

יובהר כי אין ספק באשר לתוקפם של פסקי דין ישנים שניתנו לפני בג"ץ 5988/21, וזאת לנוכח רע"א 5925/04 סולל בונה נ' עובון המנוח אלחמיד (עמ' 121, 140), שנקבע בה (ברוב דעות) כי נקודת המוצא העקרונית היא כי הלכה שיפוטית חדשה פועלת הן על הליכים תלויים ועומדים והן על הליכים חדשים. עם זאת, לנוכח עיקרון סופיות הדין, שאלת התחולה הרטרואקטיבית של הלכה חדשה אינה מתעוררת כלל לגבי תיקים שכבר הסתיימו, בין באמצעות הסכם פשרה ובין באמצעות פסק דין חלוט, לפני שניתנה ההלכה. עם זאת, כדי למנוע טענות כי לנוכח פסיקת בג"ץ 5988/21 לא הייתה לבתי הדין הרבניים סמכות לדון בתביעות מוזנות ילדים שנכרכו בתביעת הגירושין ועל כן יש ספק בדבר תוקפם של פסקי הדין וההחלטות שניתנו בעניין, ייבחק, בעת הכנת הצעת החוק לקריאה שנייה ושלישית בכנסת, הצורך לקבוע הוראה מפורשת המסירה כל ספק לעניין תוקפם של פסקי דין כאמור.

יש בסיס לדעה כי בפסק הדין האמור לא נוצרה הלכה חדשה של בית המשפט העליון, ומדובר ביישום של הלכת שרגאי, יישום שנשאר שנוי במחלוקת שופטים, ותיתכן אפשרות ליישום שונה של הלכת שרגאי בהרכב אחר של בית המשפט העליון או במקרים אחרים בערכאות הדיוניות – בתי המשפט לענייני משפחה ובתי הדין הרבניים.

כדי ליצור אחידות ולמנוע כל עמימות ואפשרות לפרשנות המצמצמת של דעת הרוב הנ"ל – המבטלת הלכה למעשה את הוראת סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים בעניין סמכות בית הדין לדון בכריכת מוזנות ילדים – מוצע בהצעת חוק זו להבהיר ולקבוע מפורשות, כי סמכות בית הדין בעניין זה היא לדון ב"כלל ענייני צורכיהם הכלכליים של הילדים, ובכלל זה, הוצאות למדורם, לחינוכם ולרפואתם, בעבר ועד הגיעם לגיל שבו ההורים אינם מחויבים במוזנותיהם לפי כל דין לרבות הלכה פסוקה".

זאת, כפי שסיכם וכתב יפה המלומד פרופ' א' מעוז ("כרוך" זה הכרוך על עקבנו" – על ה'כריכה' בתביעת הגירושין"), עיוני משפט 14 (1989) 101–134, עמ' 113, כי "כריכת מוזנותיהם של הילדים בתביעת הגירושין בין ההורים לא רק שהיא מוכתבת על-ידי לשונו של סעיף 3 אלא אף רצויה, ברוב המקרים, לגופה... לא זו בלבד אלא דווקא בעניין זה 'בית-דין אביהם של יתומים'".

סעיף 1 מוצע לתקן את סעיף 3 לחוק, כך שתובהר סמכות השיפוט הייחודי של בית הדין לדון בכל עניין הכרוך בתביעת הגירושין ובכלל זה מוזנות לילדי הזוג והשבה של הוצאות מוזנות הילדים לילדי הזוג שהוציא